

Uten navn på døra

Hvordan opplever unge under barnevernets omsorg sin egen livssituasjon?

Artikkelen er basert på dybdeintervju med seks ungdommer som bor på Havnøy, en institusjon med familiehjem. Ungdommene viser til at det er viktig at det tilrettelegges for mestring, gode relasjoner til voksne, og mulighet til å kunne påvirke egen hverdag. Selv om de trives i dag, er de usikre med tanke på framtiden. De sier de ønsker oppfølging også inn i voksenlivet.

Marie-Lisbet Amundsen arbeider som førsteamanuensis ved Institutt for humaniora og utdanningsvitenskap, Høgskolen i Vestfold

Clausen og Kristofersen (2008) konkluderer med at barn i Norge som har vært under barnevernets tiltak er en marginalisert gruppe som har et mye dårligere utgangspunkt enn resten av befolkningen, og bare ti prosent kan karakteriseres som vellykkede. De som i denne sammenheng omtales som «vellykkede,» er de samme som har fullført videregående studier. I en studie av 15067 uføretrygdede i Norge, konkluderer Østby mfl. (2011) med at ikke fullført utdanning er den faktoren som i størst grad kan knyttes opp mot uføretrygd.

Studier tilbake til 1980-årene viser at barn og unge som vokser opp i fosterhjem, kommer bedre ut enn de som får tilbud i institusjoner under barnevernets omsorg. Dette tross for at oppfølgingsstudier viser at halvparten av fosterhjemsplassingene bryter sammen i løpet av fire til fem år, noe som fører til at barn og unge må bytte bosted flere ganger i løpet av oppveksten. Slike utilsiktede flyttinger skjer ofte brått og uforberedt, og får som regel negative følger for barna (Backe-Hansen, 2009).

Ulset (2010) fant at ungdom synes det kan være vanskelig å forstå hverdagen i en institusjon, og at de ofte føler seg unormale og ufrie. Hun konkluderer med at institusjonstilværelsen lett fører til opplevelse av avvik og annerledeshet. Med bakgrunn i at fosterhjem anses for å være det beste

alternativet, har både offentlige og private institusjoner i økende grad de siste årene gjort bruk av familiehjem. Dette begrunnes med at man unngår institusjonspreg og belastningen ved stadig å måtte konfronteres med nye beboere.

Det er store forskjeller på barnevernsinstitusjoner i Norge, og det er derfor god grunn til å tro at dette er årsaken til at funnene spriker når det gjelder spørsmål om effekt av institusjonsopphold. Men nettopp fordi vi vet at funnene spriker, er det stort behov for kunnskap om hva som virker.

Med dette som utgangspunkt valgte jeg å ta utgangspunkt i Stiftelsen Havnøy. Dette er en institusjon der jeg som pedagogisk-psykologisk rådgiver i flere år hadde erfart at ungdommer trivdes. Havnøy baserer seg på at de unge får bo i familiehjem, og disse blir fulgt tett opp av fagpersoner med ulik fagkompetanse.

Målsettingen med studien er å få større innsikt i hva de unge er fornøyde med og hva de eventuelt kunne ha ønsket annerledes. Etter å ha fått tillatelse fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste og ledelsen ved Havnøy, sendte jeg en forespørsel til alle over femten år med spørsmål om de ville delta i studien. På denne tiden bodde det ti ungdommer over 15 år på Havnøy, og av disse svarte seks ungdommer ja til å delta. Intervjuene strakte seg over en periode på ett år,

Institusjonstilværelsen fører lett til opplevelse av avvik og annerledeshet.

vår og høst 2010, og utgangspunktet var følgende problemstilling: Hvordan opplever ungdom som bor i familiehjem under barnevernets omsorg egen livssituasjon?

Effekt av institusjonsopphold

Etter en gjennomgang av 61 studier konkluderer Bullock mfl. (1993) med at institusjonsopphold kan føre til sekundære følger som stigmatisering, og at separasjons- og spenningsforhold kan oppta ungdommen i en slik grad at primærproblemene overses. Noen ungdommer som beskrives som vanskelige under institusjonsopphold, klarer seg bra etter utskrivning, men mange opplever arbeidsløshet, hjemløshet og isolasjon.

Lab og Whitehead (1988) gjennomgikk 50 kontrollerte studier fra 1975 til 1984, hvorav syv studier var knyttet til institusjoner. De konkluderer med at institusjonsplasinger sjeldnest viser gode resultater med tanke på senere kriminalitet.

I en annen gjennomgang av institusjonsbaserte studier viser også Curry (1991) til at funnene varierer. Selv om noen ungdommer forbedrer atferden, er det også mange som etter institusjonsopphold har negativ utvikling. Hoagwood og Cunningham (1992) fant manglende eller negativ utvikling hos 60 prosent av ungdommene, mens positive resultater ble funnet hos en fjerdedel. Andreassen (2003) konkluderer med at spesielt ungdom med atferdsvansker har høy risiko for å havne i de samme problemene igjen.

Metode

Med utgangspunkt i samtaler våren og høsten 2010, var målsettingen å få større innsikt i hvordan de unge opplevde egen livssituasjon. Målgruppen var unge som bor i familiehjem under barnevernets omsorg. På dette tidspunktet bodde det ti ungdommer over 15 år på Havnøy, og av disse ville seks av ungdommene delta.

For å sikre anonymitet, er dialekt omskrevet til bokmål, og ord og uttrykk som kunne ha bidratt til å identifisere noen av ungdommene, er utelatt. Studien er basert på fri-

villig, informert samtykke, noe som betyr at informantene visste hva de var med på og hva studien skulle brukes til. Ungdommene ble også informert om at de når som helst kunne trekke seg uten at de måtte oppgi årsak til dette. Ingen av informantene valgte å benytte seg av denne muligheten.

Dersom man skal forstå informantenes situasjon, er det viktig å kunne ta deres perspektiv (Merriam, 2002). Ved å innta en lyttende rolle fikk jeg mulighet til å høre hva de unge selv var opptatt av. I intervjuene åpnet jeg samtaler med følgende spørsmål; Hvordan opplever du din egen livssituasjon? Det er verdt å merke seg at i løpet av samtaler berørte samtlige av ungdommene temaer som tilhørighet, brukermedvirkning, skole og framtid.

Som nevnt er det store forskjeller på barnevernsinstitusjoner i Norge i dag. I denne studien valgte jeg å ta utgangspunkt i en institusjon jeg som tidligere pedagogisk-psykologisk rådgiver hadde fått et godt inntrykk av. Funnene er derfor ikke representative for alle ungdommer som bor i familiehjem under barnevernets omsorg.

Relasjon til fagfolk i barnevernet

Når informantene snakker om egen livssituasjon, kommer de inn på sitt forhold til tidligere saksbehandlere i barnevernet. De sier de opplever at saksbehandlere de har vært i kontakt med opp gjennom årene, ikke har brydd seg om hvordan de har hatt det. Flere viser til at saksbehandlere de har vært i kontakt med, har vært mer opptatt av å følge lover og regler enn å ivareta deres interesser. De mener dette har ført til at det ble lagt større vekt på å finne enkle enn gode løsninger.

Det er verdt å merke seg at ingen av ungdommene kan navnet på noen av saksbehandlere de tidligere har vært i kontakt med. De sier de opplever at avgjørelser som har hatt stor betydning for deres livssituasjon, er blitt tatt over hodet på dem. En av informantene beskriver dette på følgende måte:

Ingen spurte meg hva jeg ville, eller hvordan jeg hadde det. Hvis jeg så noen av saksbehandlere, var det stort sett fordi de skulle informere meg om hva som skulle skje med meg. Tror de så på meg som et stort problem, og det var opplagt at ingen trodde jeg ville kunne bli til noe. De snakket om tiden fram til jeg blir 18

som om livet mitt slutter den dagen de ikke lenger har ansvar for meg.

Ungdom som må flytte fra fosterhjem uten at dette er planlagt, er svært sårbare i årene etter utflytting (Storø, 2001). Dette kommer også fram i løpet av samtaler. En av informantene viser til at barnevernet hadde gitt fosterfamilien instruksjoner om hva de skulle gjøre dersom hun ble sint. Problemene ble ikke håndtert i familien, men personer utenfra kom og hentet henne ut fra hjemmet når det oppsto konflikter. Dette opplevde hun som en form for avvisning.

Flere av informantene viser også til at fagfolk de har vært i kontakt med, har vært opptatt av det de ikke mestret, og at deres holdninger har bidratt til å forsterke opplevelse av avmakt. Noen viser til at saksbehandlere både muntlig og skriftlig har omtalt dem som «atferdsvanskelige,» og en forteller følgende:

Jeg oppførte meg ikke akkurat eksemplarisk. Hadde mye sinne i meg. Ingen hørte på meg, og ingen respekterte meg. Alle klaget på hvordan jeg så ut og alt jeg ikke fikk til. Kunne ikke passe tiden, eller sitte stille når jeg skulle det. Jo flere krav og forventninger, desto mer ivret jeg etter å gjøre akkurat det motsatte. Møtte veggen overalt. Saksbehandler i Bufetat sa jeg var «atferdsvanskelig.» Det står også i en rapport jeg har sett at jeg er «atferdsvanskelig.» Hun så på dette som en diagnose jeg måtte leve med. Som om dette var det eneste jeg var. I dag tror jeg ingen her ville bruke en slik betegnelse på meg. De voksne ser på meg med andre øyne.

Faglig kompetanse

De av informantene som har bodd i fosterhjem tidligere, snakker uoppfordret om bruddet, selv om dette tydeligvis er et sårt tema. Ungdommen viser til at egen atferd var årsak til at de måtte flytte, men samtidig mener de saksbehandlere i barnevernet bidro til å gjøre situasjonen vanskeligere når det oppsto konflikter i fosterhjemmet, og en av informantene forteller følgende:

Det kom en fra barnevernet to ganger i året og ville snakke om alt som ikke fungerte. Brydde seg ikke om meg, ønsket nok bare å gjøre jobben. En gang jeg knuste en rute på skolen, ville rektor utvise meg. Mine fosterforeldre protesterte på dette, og vi hadde et møte på skolen. På dette møtet støttet dama fra barnevernet skolen på at jeg burde utvises. Følte meg sviktet da. Ble utvist, selv om jeg ikke hadde gjort det med vilje.

Informantene sier de mener saksbehandlerne mangler faglig kompetanse, og en forteller:

Saksbehandler som kom fra barnevernet, sa at mine fosterforeldre måtte tåle at jeg ruset meg og at jeg ikke holdt tidene de satt for at jeg skulle være hjemme. Jeg syntes dette var kult, for hun støttet meg jo når de klaget på oppførselen min. Hadde jeg skjont at fosterforeldrene mine var i ferd med å gi opp, hadde jeg nok gjort mer for å komme dem i møte. I hvert fall hvis det var i dag, for jeg er mer moden nå.

Når informantene viser til at saksbehandlerne de har møtt i barnevernet ikke har god nok kompetanse, knyttes dette av flere opp mot manglende engasjement, og en forteller:

Saksbehandler sa hun ikke visste hva som kunne gjøres, og at det beste nok var å flytte meg til en institusjon. Da mine fosterforeldre protesterte, minnet hun om at de ikke var part i saken. Sa hun ville besøke meg, men kom bare for å si at de hadde plass til meg et annet sted. I dag er jeg likevel glad for å være her på Havnøy, og jeg trives i familiehjemmet der jeg bor.

Men selv om saksbehandlerne de tidligere har vært i kontakt med har sviktet, er det verdt å merke seg at ungdommene er fornøyd med fagfolkene de møter på Havnøy i dag. Her har familiehjemmene et tverrfaglig team som kan kontaktes når som helst på døgnet, samtidig som ungdommene har faste fagpersoner som står til deres rådighet ved behov. Informantene sier dette oppleves trygt, og de opplever at de blir tatt på alvor. En av ungdommene forteller følgende:

Hvis det oppstår problemer på skole eller i familiehjemmet her på Havnøy, kommer de med en gang. Jeg vet de vil ivareta mine interesser og behov, for de er jo der for min skyld. Selv om jeg ikke alltid er enig, vet jeg at de vil mitt beste. Noen ganger kan vi bare ringe. Men vi har også faste møter der vi snakker sammen om hvordan det går, og hvordan jeg trives. Det føles veldig bra at de bryr seg så mye om hvordan jeg har det.

Mestring og brukermedvirkning

På mitt spørsmål om hva som bidrar til at informantene trives, legger de vekt på at de blir sett, og at de møter voksne som bryr seg unikt om dem. De er selv med på å planlegge opplegget, og det er tilrettelagt for gode mestringsopplevelser både i familiehjemmet og på skolen. Ungdommen

relaterer således i stor grad opplevelse av trivsel til det faktum at det legges til rette for mestring og brukermedvirkning. Informantene oppgir at de stoler på de voksne, de har det bra i familiehjemmet og føler seg trygge her. De legger stor vekt på at de blir hørt og har mulighet til å påvirke egen livssituasjon. En av informantene sier følgende:

Tidligere opplevde jeg at jeg ikke klarte noe. Jeg ble redd for å prøve, for jeg visste jo at det som regel ikke gikk. Fikk angst, og for å skjule dette, lot jeg som om jeg ikke gadd. Det er bedre å være vanskelig enn dum. I dag opplever jeg at jeg får oppgaver jeg klarer, og som jeg liker. Og nå skjønner jeg at jeg ikke er mislykket likevel. Når du klarer mye, er det ikke så farlig om det er noe du ikke klarer. Nå tør jeg å spørre om hjelp. De voksne tar meg på alvor, og er interessert i det jeg gjør. Du synes kanskje at jeg skryter, men de sier til meg at jeg er flink. Og nå tror jeg på det selv også, for jeg ser jo at jeg kan mye som jeg ikke trodde var mulig før!

En av ungdommene knytter mestring opp mot identitet og selvfølelse når han sier følgende:

Før var jeg bare opptatt av hvordan jevnaldrende så meg, og det var slitsomt å leve opp til forventningene de hadde. Skulle være tøff hele tiden, og det ble ganske slitsomt etter hvert. Hvis jeg ikke hadde byttet skole, hadde det nok gått galt. Var så opptatt av hva andre mente om meg at jeg ikke hadde egne meninger. Torde i hvert fall ikke stå fram med dem åpent. Nå har jeg fått mulighet til å bli bedre kjent med meg selv. Dette betyr at jeg ikke lenger er så opptatt av å imponere andre eller skryte av meg selv. Jeg trenger ikke det. I stedet spør jeg meg selv om hva som er rett og galt. Jeg ønsker jo å gjøre det som er rett.

Informantene gir uttrykk for at de har en indre motivasjon og engasjement med hensyn til å gjennomføre opplegget de selv har vært med på å planlegge. De har alle tydeligvis et eierforhold til dette. Samtidig legger de vekt på at det å få ros fra voksne de liker, betyr mye for dem. En av informantene sier følgende:

Jeg blir glad inni meg når jeg mestrer noe. Kanskje seiler jeg langt, eller holder kursen i tøft vær. Må ikke ha ros fra andre. Liker å være alene. Men det føles godt å få ros. Her er de flinke til å rose. Og så overser de det som er dumt, for eksempel når jeg kommer for sent til middag. Har jeg en grunn til det, forstår de

Tanken på at de i framtiden kan bli glemt av voksne de i dag har gode relasjoner til, er tydeligvis vanskelig å takle.

som regel det. Har litt problemer med klokka, og det er ikke alle som forstår hvor vanskelig det kan være.

Informantene påpeker at det oppleves meningsfullt å gå på skole. De knytter opplevelse av mening ikke bare opp mot mestring, men også mot opplevelse av å kunne påvirke egen situasjon. De sier det er positivt at de selv har fått være med på å bestemme hvordan opplegget skal gjennomføres, og en av informantene sier følgende:

Å bli hørt betyr mye, for da blir det liksom mine valg. Ikke bare et opplegg noen dytter meg inn i. Når jeg har mulighet til å påvirke hverdagen, får jeg mindre behov for å opponere. Det er jo ingen vits i det når vi jobber for de samme måla.

Tilknytning og tilhørighet

Informantene trives i familiehjemmet, og det er tydelig at de har funnet sin plass her. Likevel setter noen ord på at det har vært sårt at familiemor eller familiefar har reist på ferietur med sine biologiske barn uten at de har fått være med. På mitt spørsmål om de har spurt om å få være med, svarer de bekreftende, og en av informantene forteller følgende:

De dro uten at jeg fikk være med. Jeg fikk vite at de skulle på ferie. Spurte hvorfor jeg ikke kunne være med, men fikk ikke noe klart svar. Det gjorde litt vondt. Kanskje skulle de på ferie fra meg? I fosterhjemmet jeg bodde før var jeg med på alle ferier familien dro på, men der var jeg jo en av familien på ordentlig.

Hos en annen kommer også usikker tilhørighet til uttrykk når han sier følgende:

Her bor jeg, men ingen vet det, for jeg har ikke noe navn på døra. Navnet mitt står ikke her, for jeg skal jo ikke bo her så lenge. Skjønner jo at de ikke kan skifte navn på døra hele tiden heller.

Når det gjelder spørsmål om framtidplaner, viser samtlige av informantene til at de ønsker jobb og bolig. Noen savner en kjæreste, mens andre ønsker seg katt eller hund. Samtlige ønsker noen å bo sammen med, og som de kan ha en følelsesmessig relasjon til, enten det er et menneske eller et kjæledyr.

Til tross for at de har gode relasjoner til de voksne i familiehjemmet, sier flere at de skulle ønske familiehjemmet

ikke skulle ta inn flere ungdommer. Tanken på at de i framtiden kan bli glemt av voksne de i dag har gode relasjoner til, er tydeligvis vanskelig å takle.

Informantene viser til at de skjønner de voksne gjør en jobb, og at det i framtiden vil komme nye barn og unge som vil kreve deres tid og oppmerksomhet. Likevel kommer det i løpet av samtalene klart fram at dette ikke er så lett å takle rent følelsesmessig. Det oppleves som utrygt at de voksne de har gode og nære relasjoner til i dag, sannsynligvis ikke lenger vil være der for dem i framtiden.

Når jeg tenker på framtiden, lurer jeg på hvem jeg skal feire jul og påske med. Og hvem som vil huske at jeg har bursdag. Hvis jeg ikke får noen kjæreste som jeg kan bo sammen med, blir det ikke så lett å greie seg helt alene uten noen voksne jeg kan være hos når jeg trenger det. Jeg er redd jeg vil bli ensom.

Utdanning

På spørsmål om hvordan de opplever skoletilbudet, svarer informantene at de trives. Når de forteller hvordan de har det på skolen, framgår det at de selv opplever at det er tilrettelagt for at de skal få oppleve mestring i skolehverdagen, og flere gir uttrykk for at det er sammenheng mellom det som skjer i familiehjemmet og det som skjer på skolen.

Samtlige har venner på skolen, selv om ikke alle er sammen med venner på fritiden. Informantene knytter selv opplevelse av sosial og faglig mestring opp mot styrket selvfølelse.

Tidligere fikk jeg ikke til noen ting. Ville ikke gå på skolen. Jo mer de presset på, jo sintere ble jeg. Ble kvalm bare jeg så skolen. Jeg følte at alle visste hvor dum jeg var, og ingen ville være sammen med meg på gruppearbeid eller i friminuttene. Jeg lot som jeg ville være alene. Men ingen vil vel det? Nå er jeg aldri alene hvis jeg ikke selv vil det, og jeg har fått en kul lærer som bryr seg om meg.

En av ungdommene sier følgende:

Her er jeg sammen med andre i friminuttene, og jeg er ikke redd for å be om hjelp. Lærerne er opptatt av det jeg klarer, og da gjør det ikke noe om jeg ikke klarer alt. Begynner å skjønne at jeg kan bli til noe jeg også. Når jeg vet at jeg klarer å gjøre de

oppgavene jeg blir bedt om, er det morsomt. Jeg tror de voksne mener det når de sier jeg er flink. Før hendte det noen sa jeg var flink, men jeg skjønte de ikke mente det. Man kan lett lese sånt av kroppsspråket, vet du.

En annen beskriver skolehverdagen i dag på følgende måte:

Nå tør jeg å si at jeg ikke kan. Da viser lærerne meg hvordan jeg skal gjøre det på en måte jeg forstår. Og så gjør jeg det. Før fikk jeg angst når det var noe jeg ikke klarte. Når de ba meg gjøre noe jeg visste jeg ikke ville klare, ble jeg bare sint. Trodde de satte meg i en vanskelig situasjon bare for å kunne trække meg ned i søla. Hvis jeg ble sint nok, skjulte jeg at jeg hadde angst. Ble stempla som vill og gæren.

Når informantene knytter opplevelse av mestring opp mot identitet og selvfølelse, er dette i situasjoner der de vil fortelle om noe de er stolte over at de i dag klarer å få til hjemme eller på skolen.

Jeg blir så stolt av meg selv når jeg ser at jeg får det til. Det er jo ekstra hyggelig når de voksne også ser det, og skryter av meg. For var det ingen som brydde seg. Ikke jeg heller forresten, for jeg klarte jo ingenting likevel.

Flere av informantene viser til at når det legges så stor vekt på at utdanning er viktig, oppleves dette som en bekreftelse på at de voksne har tro på at de vil lykkes, noe som oppleves godt. En av ungdommene viser til at hun er blitt hentet av voksne i familiehjemmet og tvunget til å gå på skolen. Selv om dette var pinlig, sier hun at hun skjønner at dette viser at de voksne virkelig bryr seg om henne, og hun beskriver situasjonen slik:

Før skulket jeg ofte. Det var jo helt dritt på skolen. Tror ikke noen brydde seg om jeg var der heller. Her på Havnøy henter de meg i familiehjemmet hvis jeg ikke kommer på skolen. De har gjort det to ganger. De bar meg inn i klassen og satte meg på pulten. Selv om det var flaut, skjønte jeg jo at de virkelig brydde seg om at jeg skulle gå på skolen. Det føles bra når voksne virkelig bryr seg!

Alle har minst én lærer de har en spesielt god relasjon til, og som de vet de kan kontakte når de har behov for det. Samtlige av informantene har også minst én god venn på skolen. Noen er sammen med venner på fritiden, men det

er også noen som aldri har vært hjemme hos jevnaldrende, og ikke hatt besøk av jevnaldrende i familiehjemmet. En forteller om sitt forhold til skolen nå;

Her skryter de når jeg gjør noe som er bra, og så ser de at jeg har mye godt i meg også. Det føles bra når de sier det til meg. På skolen er det en lærer som også er veldig grei, tror hun liker meg ekstra godt. Jeg liker henne veldig godt! På den gamle skolen prøvde lærerne å bli kvitt meg. Ingen elever der likte meg heller, for de skjønte jo at lærerne ikke likte meg...

Oppsummering av funn

Informantene har ingen gode relasjoner til saksbehandlerne de har møtt i statlig og kommunalt barnevern. De viser til at ingen har spurt om deres meninger, og at avgjørelser som gjelder dem og deres framtid, er blitt tatt over hodet på dem.

Når det gjelder spørsmål om tilhørighet, har ungdommene funnet sin plass i familiehjemmet, og samtlige forteller om voksne de liker spesielt godt. Ungdommene opplever at de voksne har tro på dem, og de opplever mestring og anerkjennelse i hverdagen. Flere viser til at de har fått styrket selvtillit, noe som knyttes opp mot at de har fått større tro på egne evner og ressurser.

Usikkerhet med hensyn til tilhørighet kommer til uttrykk når noen av informantene forteller om ferieturer de ikke får delta på, eller viser til at de ikke har navnet sitt på dørskiltet i familiehjemmet.

Informantene sier de vet at de gode relasjonene de har til de voksne i dag, ikke vil opprettholdes i framtiden når nye ungdommer flytter inn i familiehjemmene. Flere sier de opplever dette som sårt og vanskelig.

Ungdommene trives med skoletilbudet, og de har tydeligvis en indre motivasjon for å fullføre utdanningen. De begrunner dette med at de har fått være med på å planlegge opplegget, og at undervisningstilbudet oppleves meningsfullt. Alle har minst én lærer de har et nært og fortrolig forhold til.

Informantene setter ord på at de opplever at framtiden er usikker. De sier de har behov for en voksen omsorgsperson som kan være følelsesmessig til stede for dem på vei inn i vokslivet, og som kan hjelpe dem med utfordringer knyttet til helse, økonomi, bolig og arbeidssituasjon.

Informantene knytter opplevelse av mestring på skolen opp mot egen identitet og selvfølelse.

Drøfting av funn

De som har opplevd brudd med tidligere fosterfamilier, setter ord på at dette er sårt og vanskelig. Det er verdt å merke seg at ungdommene ikke klandrer fosterfamiliene, men selv i stor grad påtar seg skylden for at fosterfamiliene har gitt opp. De setter ord på at de har vært vanskelige og utagerende, eller sinte og frustrerte.

Flere viser til at årsaken til bruddet i fosterhjemmet også må tilskrives manglende kompetanse og engasjement fra barnevernets side. Ungdommene har opplevd at fagfolk de var i kontakt med i barnevernet, var mer opptatt av å finne enkle enn gode løsninger.

Grøholt mfl. (2008) fant at 80 prosent av mindreårige barn fra hjem med rusproblemer og manglende omsorgsevne får emosjonelle problemer, og behovet for veiledning er derfor stort. Etter en plassering skal barnevernstjenesten jevnlig følge opp hjemmet for å vurdere hvordan plasseringen fungerer, og i samarbeid med fosterforeldrene skal behovet for forsterkning vurderes. Til tross for dette viser en studie blant fosterforeldre som har gitt opp, at de gjentatte ganger har etterlyst veiledning uten at de har fått tilbud om dette (Beylegaard og Helgesen, 2010).

Selv om barnevernstjenesten skal sikre at fosterforeldrene får tilstrekkelig veiledning, stilles det ingen formelle krav til faglig kompetanse. At fagfolk i det kommunale og statlige barnevern ikke har god nok relasjonskompetanse, kom også fram i en studie av hvordan innsatte opplevde møtet med hjelpeapparatet som barn (Amundsen, 2008). Det er alvorlig når informantene stiller spørsmål ved saksbehandlers kompetanse både i det statlige og kommunale barnevern. Spesielt er dette til ettertanke når vi ser at de samme ungdommene oppgir at fagfolk ved Havnøy har god nok kompetanse til å møte utfordringene i hverdagen, både hjemme og på skolen, fordi dette indikerer at de evner å skille mellom hvem som har kompetanse, og hvem som ikke har det.

I nordisk sammenheng oversettes begrepet empowerment med «myndiggjøring», «mobilisering», eller «selvoppreisning.» I disse begrepene ligger en forventning om en prosess som fører til mobilisering av indre styrke og ressurser. Målet med empowerment er at den det gjelder skal oppleve å få økt kontroll over eget liv. Dette forutsetter at man evner å

lage et opplegg som tar utgangspunkt i de unges sterke sider, noe også flere av informantene oppgir som årsak til at de opplever oppholdet på Havnøy som meningsfullt.

Informantene viser også til brukermedvirkning når de sier de opplever at de blir respektert og verdsatt. Når de begrunner hvorfor de trives i familiehjemmene, viser de ikke bare til at de har mulighet til å påvirke egen livssituasjon, men også at det oppleves godt å bli anerkjent av voksne som virkelig bryr seg om hvordan de har det.

Flere av ungdommene forteller at de tidligere var passive og deprimerede, og noen setter også ord på at livet føltes meningsløst. Frankl (1969) omtaler dette som «det eksistensielle vakuum» og han viser til hvordan eksistensiell frustrasjon vanligvis manifesterer seg som kjedsomhet og apati. Når ungdommene viser til at de i dag opplever tilværelsen som mer meningsfull, forklarer de dette med at de opplever det som utfordrende og motiverende å befinne seg i en situasjon der de har reelle muligheter til å kunne påvirke eget liv.

I en offentlig utredning om barnevernet i Norge (NOU: 2000:12) presiseres det at brukermedvirkning er viktig, og samarbeid med brukerne blir her vurdert som en forutsetning for godt barnevern. Også i St. melding 40 (2001-2002) blir brukermedvirkning knyttet opp mot grunnverdien «til det beste for barnet.» Til tross for dette opplever informantene følelsesmessig avstand til saksbehandlere de har møtt i statlig og kommunalt barnevern. De sier ingen har spurt om hva de selv ønsker og at avgjørelser som gjelder dem og deres framtid er blitt tatt over hodet på dem.

Informantene knytter opplevelse av mestring på skolen opp mot egen identitet og selvfølelse. Skaalvik og Skaalvik (1988:13) viser til at selvoppfatning defineres som enhver oppfatning, følelse, tro eller kunnskap som en person har om seg selv. Selvvurderingene foretas på grunnlag av de beskrivelsene personen foretar av egen kompetanse, evner, muligheter og erfaringer. Når det gjelder ungdommens selvvurderinger med hensyn til faglig og sosial fungering på skolen, kommer det klart fram at de opplever at selvfølelsen er styrket grunnet et møte med gode mestringsopplevelser i familiehjemmet og på skolen. De sier dette har gitt dem større tro på egne evner og ressurser.

Avslutning

Innledningsvis ble det vist til at nettopp fordi funnene spriker når det gjelder effekt av institusjonsopphold, er det behov for kunnskap om hva som virker. På søken etter denne type kunnskap er det naturlig å ha fokus på resiliensforskning. Rutter (2000) definerer resiliens som prosesser som fører til at utviklingen når et tilfredsstillende resultat til tross for at barn har hatt erfaringer med situasjoner som innebærer en relativt stor risiko for å utvikle problemer. Denne type forskning vil uten tvil være svært viktig med tanke på å finne fram til tiltak som fungerer. I denne forbindelse er ungdommenes stemmer et viktig bidrag på veien mot et bedre barnevern.

Når informantene sier de trives, begrunnes dette med engasjerte voksne som de opplever at de er involvert med, gode mestringsopplevelser hjemme og på skolen, samt stor grad av brukermedvirkning. Til tross for motivasjon for å fullføre utdanning, gir de likevel uttrykk for usikkerhet for hva som vil skje etter at oppholdet avsluttes. Noen viser også til at de i framtiden ikke har sikkerhet for at arbeidssituasjonen vil bli tilrettelagt slik at de kan mestre de arbeidsoppgavene som forventes av dem.

Som vist til innledningsvis er manglende utdanning den faktoren som i størst grad kan knyttes opp mot uføretrygd. Det er derfor viktig at det legges til rette for mulighet for å fullføre videregående utdanning. Samtidig er det viktig at de som trenger ekstra støtte for å mestre arbeidslivet i voksen alder, sikres dette på en god måte.

Både Hoagwood og Cunningham (1992) og Andreassen (2003) konkluderer med at like viktig som det som skjer under institusjonsoppholdet, er oppfølgingen etterpå. Dette er verdt å merke seg når informantene sier de ønsker trygge omsorgspersoner som er der for dem resten av livet, og som kan være til støtte med tanke på utfordringer de møter i forbindelse med helse, økonomi, bolig og tilrettelegging av arbeid. Med omsorgsperson mener informantene en voksen som bryr seg unikt om dem, og som kan være der for dem når de har behov for støtte og veiledning i hverdagen. De viser til at de trenger en slik voksen omsorgsperson å rådføre seg med, ikke bare fram til de er fylt 23 år, men som en støtte langt inn i voksen alder.

REFERANSER

- AMUNDSEN, M.-L.** (2008). Very Important Children, *Spesialpedagogikk*, nr. 1, s. 36–43.
- ANDREASSEN, T.** (2003). *Behandling av ungdom i institusjoner*. Oslo: Kommuneforlaget.
- BACKE-HANSEN, E.** (2009). *Hvordan motvirke og forebygge utilsiktet flytting fra fosterhjem?* Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).
- BEYLEGAARD, J. & HELGESEN, A.** (2010). *Utilsiktede flyttinger – faglige utfordringer eller et fenomen?* Bacheloroppgave, Høgskolen i Telemark.
- BULLOCK, R., LITTLE, M. & MILLHAM, S.** (1983). *Residential Care for Children; A Review of the Research*. London.
- CLAUSEN, S.-E. & KRISTOFERSEN, L.** (2008). *Barnevernsklinter i Norge 1990- 2005*. NOVA rapport 3/2008.
- CURRY, J.** (1991). Outcome research on residential treatment; Implications and Suggested Directions. *American Journal of Orthopsychiatry* 6(13), s. 348–357.
- FRANKL, V.** (1969). *Vilje til mening*. Oslo: Aventura.
- GRØHOLT, B., SOMMERSCHILD, H. & GARLØV, I.** (2008). *Lærebok i barnepsykiatri*. 4. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- HOAGWOOD, K. & CUNNINGHAM, M.** (1992). Outcomes of children with emotional disturbance in residential treatment for educational purposes. *Journal of Child and Family Studies* 1(2) s. 129–140.
- KEANE, A.** (1983). Behaviour problems among long term foster children. *Adoption and Fostering* 7, s. 53–62.
- LAB, S.P. & WHITEHEAD, J.T.** (1988). From nothing works to the appropriate works: The latest step in the search for the secular grail. *British Journal of Criminology* 28 s. 405–417.
- MERRIAM, S.B. MFL.** (2002). *Qualitative research in practice: Examples for discussion and analysis*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- NOU** (2000:12). *Barnevernet i Norge*.
- NOU** (2009:22). *Det du gjør, gjør det helt. Bedre samordning av tjenester for utsatte barn og unge*. Barne- og likestillingsdepartementet.
- ST.MELD. NR. 40** (2001-2002). *Om barne- og ungdomsvernet*. Barne- og likestillingsdepartementet.
- STORØ, J.** (2001). *På begge sider av atten. Om ungdom, barnevern og ettervern*. Oslo: Universitetsforlaget.
- ULSET, G.** (2010). Tilværelse og oppvekst i en barnevernsinstitusjon. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, nr. 1. Fagbokforlaget, NOVA.
- ØSTBY, K.A., ØRSTAVIK, R.E., KNUDSEN A.K., REICHBORN-KJENNERUD, T. & MYKLETUN A.** (2011). Health problems account for a small part of the association between socioeconomic status and disability pension award. Results from the Hordaland Health Study. *Folkehelseinstituttet. Public Health*, 12.